

Ba or Nagy
Ernő

MŰVÉSZET ÉS ERKÖLCS

Zavartan fogott meg az antikváriumban az egyik kezdő eladó: „Most hordott le bennünket valaki, hogy mi kultúrsemeket árulunk. — Nézem a könyvet, mely ilyen hagra lobbantotta. — Hát mi adtuk ki, nem is régen.” Knut Hamsun Ehség című regényének a közelmúltban megjelent fódítását tette elém a fiatalember, az váltotta ki a névtelen vásárló ingerültségét.

Elmondtam a könyvek sorsával még csak ismerkedő legényeknek, hogy Hamsun a második világháború idején valóban a náci szöszölőjává lett Norvégiában. Ezért a norvég társadalom — akárcsak a művelt és becsületes világ — megbélyegezte őt, könyveit 1952-ben bekövetkezett haláláig tudtommal seholsem jelenhettek meg. Az agg korára fasisztává züllött író korábban Európa egyik legnépszerűbb tollforgatója volt. Ehség című regénye még 1888-ban jelent meg, több mint fél századdal Hamsun nyílt fasisztlódása előtt, s ez a könyv még alkotója friss tehetségének s a nincstelenséggel járó embertelen megpróbáltatásoknak jelentős dokumentuma.

Abban, hogy a mi világunkban is megjelenhetett, nem a Hamsun iránti megbocsátás jelét kell látnunk. Inkább az a törekvés nyilvánult meg a magyar könyvkiadásban ebben a gesztusában, hogy az egyetemes kultúra értékeiből minél többel kívánja gazdagítani a mai olvasót. Mert az Ehség vitathatatlannak értékes mű... És Hamsun erkölcsi vetése, ami fölötti haragjában a névtelen böngészőt olyan indulat ragadta el?... Hamsun bűnéről van mit beszélni. Tágabban értelmezve az epizódot — elgondolkodtatja az embert, voltaképpen edestestvérek-e a kultúra és az erkölcs, vagy alkalmatlan bajvivő felekké is válhatnak-e?

Egyszerű dolog volna egy elméleti kézikönyv szavaival válaszolni a kérdésre.

Csak hogy az élet nem ilyen tételszerűen kínálja a tanulságokat. A művész — legyen prózáiról, költő, szobrász, filmrendező vagy más — műveiben személyesen is jelen van. Erkölcsi elvei főlészívódnak alkotásaiba, át-színezik művét. Tehetségének mértékétől függően eszményeket ültet el, vagy eszményeket rombol a nézőben, olvasóban, alkotásának közönségében.

Mindenkiben egyformán?... Jaj, dehogyan.

Diákkorom keserű szencziója volt, hogy utcánkban nikotinoldatot ivott és meghalt egy boltos lány. Megnézte a Halálos tavasz című filmet, s búcsúlevele is mindössze a film híres angolkerülőjének szövegéből vett idézet volt: „Ez lett a veszünk, mind a kettőnk veszte...” Akkor hallottam, hogy ugyancsak öngyilkossági járványt váltott ki annak idején a Szomorú vasárnap című dal is.

Később — most már örömmel — másfajta művészeti járványokat is tapasztaltam. Akik a Kutató Sámuel, a Csendes Dont, az Eden Martint, vagy a hazai szerzők művei közül Veres Péter Számadását, Erdei Parasztok-ját, Féja Viharsarok, Kovai Vad víz című könyvét olvasták, jobbak olyan embernek bizonyultak, akik a társadalmi igazsá-

got szomjazták. Erkölcsi parancs sugárzott ezekből a művekből.

Távol áll tőlem a szándék, hogy kurtábbra fogottan újráfogalmazzam azt, amit a művészek és az erkölcs viszonyáról már oly sok népszerű elméleti munka kimondott. De nem hunyhatom be a szememet az előtt sem, hogy napjaink művészeti termésében elég sok az olyan produktum, amely, úgy mond „csak szórakoztatni akar”.

No, az sem intézhető el egyszerű kézlegintéssel, ha egy színmű, egy regény, egy film szórakoztat. Az is valóságos közönségigényt elégít ki. Senki sem várhatja el a színházlátogatótól vagy könyvszerető embertől, hogy ezzel a felkiáltással nyúljon pénztárcája után: „Hadd vegyek már egy regényt, ami jóra nevel, vagy lássak egy szindarabot, amelyik meggyőz arról, hogy a kizsákmányolás mégiscsak tűrhető dolog”. Az emberek többsége egyszerűen „valami szépet”, esetleg „valami derűset” szeretne látni, hallani, olvasni. De igazán emlékeztetéssé az olyan művészeti élmény válik számunkra, amelyik, mint például az Egri csillagok, azt sugallja szeresd és oltalmazd a hazát; azt írja a szívünkbe, amit a Puszták népe: így élt az urak országában a nincstelen paraszt, s ezt nem tűrhette, aki tisztességes; vagy az áradt belőle, ami Fábri Hűszóra című filmjéből: íme, az ütközések, a viták ellenére is összefog bennünket a közös sors, aminek az is formálója, aki tudomásul sem veszi azt.

Búcsúbán voltam a minap. Ott láttam, hogy egy giccsárus Lyka Károlynak a Kis művészettörténetét olvasta. Nem állhattam meg szó nélkül: „Némi ellentmondást látok abban, hogy ön a pamutgombolyaggal játszó cica képét árulja, és Lyka Károlynak az igaz művészetért született írását olvassa.” Nevetett: „A giccszek árából vettem a könyvtáramat”.

Valószínű, hogy igazat mondtam. Csak az nem valószínű, hogy ez szélesebb értelemben is járható út volna. Az erkölcsi szempontból nemesnek, a társadalmilag hasznosnak soha sem lesz szálláscsinálójává a talmi, a haszontalan, a közömbös alkotás.

Egy olvasó leveléből idézem: „Most a Bartók-évforduló nyitotta rá a szememet, hogy Bartók nemcsak azt várta el a társadalomtól, hogy megismerje és elfogadja a zenéjét. Bartók egész életműve előbbre is akarta vinni a társadalmat. És ez érvényes Adyra is. Ez Kodályra. Ezt szeretem Illyésben (és az erkölcsi erő teszi számomra becsessé Derkovits életművét is. Igazi művész aligha érheti be azzal, hogy a közönség fizessen, és tapsoljon”.

Igy van. És a társadalom sem fogadhatja el teljesértékű műként és alkotóként azt, aki, nem akarja, hogy általa többé váljék a világ.

Erről akkor sem feledkezem meg, ha kinyitom a rádiót és kedves-könnyű táncdal árad belőle a szobámba, vagy ha olykor pihenésként megnézem, miként jár túl vad bűnözők és tunya detektívek eszén a valószínűtlen angvialság Angyal.

P.roska János festményei

Vontató, Nadas

Lódi
Ferenc

IKERHÁZ

A tóra néző löszös parton dél felé évekkel ezelőtt már több házat építettek. Egyik sem hasonlított a másikhoz, sem küllemre, sem belső elosztásban. Különösen elűtött a többitől a folytonos terjeszkedés miatt a kapzsiságáról környékszerzte ismert Süket Bálint, vagy ahogy csúfneven nevezték, Güzü Bálint háza. Ez a ragadványneve kísérte úton-útfélen, noha jobban illett volna rá, ha törpe papagájnak becézék a háta mögött, mert soha be nem állt a szája. Ha kellett, ha nem, csatogtatta.

Hangoskodását különben ráragasztotta a feleségére, akit a szomszédbeli asszonyok pletykás Rézinek neveztek el. Ha Güzü és Rézi összeszóvalkóztak — márpedig napjában többször is —, akkor bizony a szomszédok odaszármaztatták őket a putribeliekhez, akik csak a maguk hibájából nem nőttek fel máig sem a huszadik század szintjéhez.

Süket Bálintnak, azaz Güzünek van egy öccse is, Bendegúz, egy jól megtermett, de csupa vajszívű fiú, aki ott akart telket venni és építkézni a bátyja szomszédságában. Güzü azonban ezt nem engedte, a testvérét eltanácsolta így: —

Öcsém, itt én voltam az első valamirevaló telkesgazda. A többi bumbynyák csak utánam következtek. Eppen ezért ebben az utcában elég a Süketekből egy is, az pedig én vagyok. Eredj csak pár utcával feljebb, ott is sűt rád a nap. Különbben is a maradék parcellára még terveim vannak.

Igy történt, hogy Süket Bendegúz, aki a bátyjánál kisebb keresetű egzisztenciát mondhatott magának, három utcával fenntebb szemelt ki telket, amely szintén a tóra nézett. Jól is jött neki a választás, mert egy magához való ismerősével, Lelkes Balázssal társulhatott. Ez abból állt, hogy igazi szomszédságban rakták le a házak alapjait. A pénzüket együtt és egy helyen vásárolták. Társultak a fuvarokra is, és megosztották a munkát úgy, hogy egyikük háza se legyen előbbre az építkezésben. Egy sor téglá ide, egy sor amoda, egy gerenda ide, egy pedig a másik házhoz. Mikor a tetőszerkezethez értek, akkor hoztak magukkal egy-egy segítséget munkatársaik közül. Egyik nap az egyik tetőt, másnap a másikat húzták fel. Együtt főztek és fogyasztották el a zöldágas vacsorát is. A közös munka és az igyekezet olyan jó barátokká tet-

te Balázst és Bendegúzt, mintha egy azon anya szülte volna őket. El is neveztek őket testvéreknek, az építményeiket pedig ikerháznak, mert annyira egyformák és szépek voltak, noha két öreg nyárfa jelezte köztük a telekhatárt.

Amíg építkeztek, Güzü a tájára sem nézett az öccsének. Csak az onnan érkező híreket hallgatta pöffeszkedve a háza előtt.

— No, hiszen — hahotázott teli szájal —, szép kis építkezés az olyan, amikor egy szöggel ide, eggyel meg a másik házhoz szaladgálnak, hogy egyikük se költözhesse be hamarabb.

— Olyan szépen haladnak azok, hogy tanítani lehetne az összefogásukat — bizonygatták neki.

— Hát csak tanuljanak, rájuk fér — fordított hátat a hírözönnek. Hanem néhány nap múlva csak kimozdította tengelyéből a kíváncsiság.

— Átnézek már azokhoz a vakeregerekhez — hujantott be Rézinek a tornácról, s azzal fűtyörészve, nadrágját a hasán felfelé húzgatva, peckesen megindult a tóparton. Mikor három utcával feljebb ért, előbb egy galagonyabokor közé állva lesett a házak felé, hogy észrevétlen lefitymálhassa öccse igyekezetét. Hirtelen kínos helyzetbe került. Bámészkodásában nem vette észre, hogy öccse segítőtje, Harangozó Vencel a galagonyabokor felé tartott. Kiugrani közüle már nem volt ideje, hanem csak lehúzódni az ágak alá. Harangozó viszont a nadrágját gombolva a bokor felé fordult, s a leveleket vígan megöntözte. Hogy a levelek alatt ott volt Güzü is, azt csak ő, a szenvedő alany tudta, mert kegyetlenül „megázott”.

— Tán felétek esik az eső, bátyám? — fogadta előre köszönésképpen az odasompolygó Güzüt az öccse, Bendegúz.

— Á, dehogyan esik. A kiserdön jöttem át, és még nem száradt fel a harmat, csöpögnek a fák — mentegetődzött, majd sietve hozzátette: — Jöttem már, kedves öcsém, hogy a tanácsomnak hasznát vegyétek.

— Hát a jó tanácsból sosem elég — mondta szinte egyszerre a két építkező, és bólogattak hozzá a segítők is, akik rakosgatták össze a szerszámokat, rakták halomba a hulladékokat. A piros tetők csak úgy mosolyogtak. Lehetett kezét mosni, asztalhoz ülni, s már vendéget is invitálni a nagyszobába. A két ház többi része is majdcsak felépül.

— Nagyon egyformák, s a hibájuk is azonos — méricskélte a szemével az épületeket Güzü, majd így folytatta: — Nem kapnak elég fényt a vízről. Közél vannak a parthoz, ami omladékos. Ezek a lapos tetők se bírják ki majd a rettentő havat, ami erre felé esik. Ej, öcsém, ha tőlem kértél volna tanácsot!...

— Ha csak azért jött, hogy hibákat pécézzen ki, akkor sem a látogatásából, sem a tanácsából nem kérünk — vesztette el a túrelmét a társépítkező Lelkes Balázs. — De magad is mért hagyod a bátyádat pocskondiázni bennünket, Bendegúz? — tette hozzá nyomatékkal.

— Hagy rá, Balázs! Ő már ilyen. Hanem hozd át a bort, most a te demizonod a soros hadd igyék a bátyám egy kis puszta megéssit.

— Jobb italod nincsen? Mondjuk konyak, vagy whisky? — kérdezte Güzü.

— Az a mi zsebünkhöz drága,

ez is megteszi a józanságunknak — felelte rá az öccse.

— A fene ha innen visz ki — kacintott Balázs Bendegúzra, de Güzüre célozva a rigmust.

— És még csak egy szoba van készen. Vagy ez a konyha? Mert látom, hogy csak sparhelot van, öcsém — lépet a szobába Güzü.

— Majd mindent sorjában, édes bátyám, hiszen neked se futotta egyszerre mindenre.

— Nekeem?... Akkor hozzá se fogtam volna — terpeszkedett el az egyetlen kertészében, — Hát az igyekvésünkre! — emelte fel a poharát Bendegúz. Güzü fanyaloga nyúlt a pohárért, s úgy ivott, mintha ecetet nyelt volna. Az italtól megrázkódva nyögte ki:

— Hiába, az ilyen lötyöktől már elszokott a gyomrom.

— Lötty? Akkor ne igyál! — mondta Balázs és csak maguknak töltött újra.

— Há-át, akkor... — pattant fel ültéből a látogató — jöttem... láttam...

— Csak nem győztél ezúttal — fejezte be a klasszikus mondást Bendegúz.

— Fölötted, öcsém? Mindig! — peckelte ki csontjait Güzü, s ahogy jött, kézfogas és köszönés nélkül távozott.

— Ha ilyen bátyám lenne, már régen az aszfaltba vertem volna — mondta Balázs jó hangosan, hogy a távozó is meghallja még.

— Az almafának sem egyforma ízű mindegyik gyümölcs — tért ki az indulat elől Bendegúz.

— Csak hogy ez az alma megszese esett a fájától. Amig a kocsiányán lógott, az öreg fa nedvét szívta magába. Azon át jutott a fényre, és most alma létere mégis banán akart lenni.

— Banán? Hogy érted ezt? — ütközött meg Bendegúz.

— Hát, ide figyelj, komám. Ha már benne vagyunk a bátyád kontúrözésében, akkor csináljuk végig. Látom én, hogy te, a testvére sem kellesz neki. Ilyenformán a hozzád hasonlók sem. Nála ott kezdődik valaki, ha tőle egy fokkal feljebb áll a létrán. Aki tőle alatta van, azon már keresztülnéz, vagy igyekszik kihasználni. Pedig hát a te bátyád csak egyszerű tyúkzemvágó. A banánsága viszont ott van, hogy kispolgáribb akar lenni a született kispolgárnál is. Csak hogy azok nem fosadják maguk közé. Hiába dörgölődzik hozzájuk, nekünk viszont már nem kell. Ilyenformán két part között mutatványoskodik, mint a rossz, olcsó bohóc.

— Azt hangoztatja pedig, hogy népszerű a maga körében — tompított a beszéd élén Bendegúz.

— Csak önmagának tetszeleg. Én is hallottam már, hogy azt hírszteli magáról, miszerint úgy várják látogatását a házaknál, mint az újságokban a folytatásos regényt.

— Így most már értem, hogy miért ragasztották rá a Güzü csúfnevet — nevetett fel harsányan Bendegúz.

Eközben Güzü szaporán szedte kurta pipaszárlábat hazafelé. Már messziről kiabálta a feleségének:

— Hé, asszony! Eressz a kádba meleg vizet, és rakjál bele feynyósít is bőségesen.

— Mi ütött beléd, hogy dél-előt fürdesz? — hülédezett Rézi, aki titkon arra gondolt, hátha éllete párja ezúttal előbbre akarja hozni az estéli enyelgést. — Majd lemosom a hátacska — ajánlkozott Rézi kedveskedve.

— Mosod a francot, csak éppen lemaratózom mert az öcsémnél füstszagú lettem a nyomorult sparheljától.

Hogy valójában a galagonyabokorban elszenvedett leforrázását akarta közömbösíteni az illatos feredővízzel Güzü, arról hallgatott és hallgat ma is.

Egypéter
István

BARNA MANÓ DAL

Minden kinc.
eltemetetlen
versenyit cseng
barna szemedben.

Ahány dal
elhangozott hajdan,
mind ott szól
barna hajdában...

...Barna a lelked
legbelül
kis barna manó
hegedül,
csak én hallgatom
egyedül.

Andrássy
Lajos

MISKOLCI TÁJKÉP ÜDÜLŐTERASZRÓL

Az Avas, melynek hűvös oldalában pihenni vágytam, ráborítva éjélt elűzi álmod s nyugtotomat: kutatni csábít íratlan múltját — míg jövője térképtömbökre vési kompjuterből vezérelt körzós-éretoll — östüzekre, s fortyogó látvát fojtó óskutaknak mélyére látok, ringva, lengedezve a képzelet s való szőtt fémrácsos hajóján, a távolság már érzékelhetetlen, fekszem és járok, élek, mint az öslény kövült csontváza: értek érthetlent. Mint egykor vulkán méhéből e szikla az új tájat eszmélet úgy vajúdjja kérge fölé múltjának örökérvűn — az állandót tagadja így tagadva!